

Leila Kurki

30.3.2020

Suuri valiokunta
Eduskunta
SuV@eduskunta.fi

Kirjallinen asiantuntijalausunto, pyyntönnö 6.3.2020

Valtioneuvoston selvitys:

E 61/2019 vp Valtioneuvoston selvitys: EU:n komission tiedonanto vihreän kehityksen ohjelmasta (Green deal) 11.12.2019,

U 2/2020 vp Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Euroopan komission ehdotuksista Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi oikeudenmukaisen siirtymän rahaston perustamiseksi ja 14.1.2020 annettu muutettu ehdotus Euroopan aluekehitysrahastoa, Euroopan sosiaalirahasto plussaa, koheesiorahastoa ja Euroopan meri- ja kalatalousrahastoa koskevista yleisistä säännöksistä ja rahoitussäännöistä sekä turvapaikka- ja maahanmuuttorahastoa, sisäisen turvallisuuden rahastoa ja rajaturvallisuuden ja viisumipolitiikan rahoitusvälinettä koskevista rahoitussäännöistä (oikeudenmukaisen siirtymän rahasto),

E 62/2019 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle: Vihreän siirtymän rahoitus; Kestävä Eurooppa- investointiohjelma,

E 2/2020 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto "Vahva sosiaalinen Eurooppa oikeudenmukaisten siirtymien toteuttamiseksi"

Lausunnon pääkohdat

- Sosiaalisen kestävyuden on oltava vihreän kehityksen ohjelmassa läpileikkaava, ei vain osa sosiaalisen Euroopan kehitystä.
- Kaikissa ilmastotoimenpiteissä on otettava huomioon mahdolliset toimenpiteistä aiheutuvat tulonjakovaikutukset sekä vaikutukset hyvinvointiin ja eri sukupolviin.

Leila Kurki

30.3.2020

- Ohjelman toimien on tuettava työntekijöiden siirtymää uudenlaiseen tuotantoon ja palveluihin kattavan muutosturvan keinoin.
- Just Transition Fund mekanismin on oltava riittävän joustava kansallisen tilanteen mukaan. Rahastosta tuleva määräraha on kuitenkin niin pieni, että sillä ei pystytä hoitamaan eri sektoreiden työntekijöiden oikeudenmukaista siirtymää. Kansallisen rahaston on Suomessa (Ilmastorahasto) vastattava JTF:n ulkopuolisten siirtymien tarpeeseen.
- Komission 2030 ilmastotavoitteen uudelleentarkastelun pohjaksi tulevaan selvitykseen on sisällytettävä myös vaikutukset osaamistarpeille ja työpaikkamuutoksiin.
- Tutkimus- ja innovaatiotukien kohdentaminen Suomessa ja EU:n tasolla on tarkoituksenmukaista kohdentaa hiilineutraalia yhteiskuntakehitystä edistäviin ja kiertotalouden uusiin innovaatioihin ja hankkeisiin.
- STTK pitää ehdottoman tärkeänä, että Suomi säilyttää kansallisen päätösvallan siitä, miten vähimmäispalkat taataan ja että Suomen työ- ja virkaehtosopimusjärjestelmä ja sen yleissitovuus turvataan.

Yleistä

Euroopan komission vihreää siirtymää koskevat tiedonannot tuovat esille kunnianhimoisten ilmastotavoitteiden tarpeen. Ilmastoneutraaliin talouteen siirtyminen edellyttää toimenpiteiltä ja suunnitelmilta yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta sekä muutosturvastrategioita työntekijöiden oikeudenmukaiselle siirtymälle.

Toimenpiteiden arvioinnissa on tarkasteltava kattavasti vaikutuksia osaamis- ja työpaikkamuutoksiin. Oikeudenmukaisen siirtymän mekanismin on oltava riittävän joustava kansallisen tilanteen mukaan. On tärkeää, että JTF tuen saamisen edellytyksenä on jäsenmaan sitoutuminen toimiin vuoden 2050 ilmastoneutraalisuustavoitteen saavuttamiseksi.

STTK:n mielestä on tärkeää, että sosiaalista ulottuvuutta ja oikeudenmukaista siirtymää kehitetään osana vihreän kehityksen ohjelmaa eikä erillisenä asiana.

Leila Kurki

30.3.2020

STTK:n mielestä kaikkien ilmastotoimenpiteiden arviointien ja suunnitelmien lähtökohtana on pidettävä tutkimusta ja tieteellistä tietoa. Suunnitelmissa on otettava huomioon mahdolliset toimenpiteistä aiheutuvat tulonjakovaikutukset sekä vaikutukset hyvinvointiin ja eri sukupolviin.

Arvioinneissa on hyödynnettävä BKT:n rinnalla hyvinvoinnin mittareita, esimerkiksi ns. aidon kehityksen mittaria (genuine progress indicator GPI). STTK pitää tärkeänä, että sukupuolinäkökulma valtavirtaistetaan ilmasto- ja energiapolitiikkaan ja ilmastotoimenpiteiden vaikutusten arviointiin.

EU:n komission tiedonanto Vihreän kehityksen ohjelma

Oikeudenmukainen siirtymä

Tiedonannossa esitetään, että ilmastotoimien sosiaaliset vaikutukset työllisyyteen ja työelämän ulkopuolella oleviin toteutettaisiin EU:n työllisyysstrategian kautta kansallisesti mm. torjumalla työpaikkojen menetystä, tukemalla uusien työpaikkojen syntymistä, muodollisella koulutuksella, työvoimapaikatuilla, työssä oppimisella ja kannustamalla työpaikalla tapahtuvaan työn kehittämiseen ilmastoneutraaliin suuntaan. EU:n työllisyysstrategian kansallinen toimeenpano on tämän toteuttamisessa keskeinen.

Oikeudenmukaisen siirtymän varmistaminen työntekijöille edellyttää kuitenkin EU:n työllisyysstrategian lisäksi toimenpiteitä kansallisissa, sektorikohtaisissa ja alueellisissa energia- ja ilmastostrategioissa, joihin olisi aina sisällytettävä työllisyysvaikutusarvio ja osaamistarvekartoitus.

Toimenpiteiden suunnittelussa ja toimeenpanossa onnistuminen edellyttää työmarkkinaosapuolien vahvaa osallistamista koko prosessiin.

Päästövähennystavoitteet

STTK kannattaa sitä, että keväällä annettavassa Euroopan ilmastolaki -ehdotuksessa vahvistetaan ilmastoneutraalisuus vuoteen 2050 mennessä oikeudellisesti sitovasti tavoitteeksi. STTK kannattaa lyhyemmän tähtäimen 2030 tavoitteiden kiristämistä 55 %:iin (nyt 40%).

Leila Kurki

30.3.2020

Ilmastotavoitteen uudelleentarkastelun pohjaksi tulevan selvitykseen on sisällytettävä myös vaikutukset osaamistarpeille ja työpaikkamuutoksiin. Ilmastotoimien pitää korostua osana kestävästä kehityksestä Agenda2030 toimenpiteitä, jonka tulisi olla kaikkien EU toimien viitekehys.

Päästökauppa on EU-alueen pääasiallinen päästövähennysten ohjauskeino. Päästöoikeuden hinta on oltava riittävän korkea, jotta sillä on ohjausvaikutusta. STTK kannattaa päästöille riittävää lattiahintaa, jotta päästöjen vähentämiselle on aina taloudellinen kannustin. Kannatamme myös ylimääräisten päästöoikeuksien mitätöimistä, jotta Suomessa tehtyjen päästövähennysten hyödyt eivät valu muualle EU-alueelle.

STTK kannattaa selvitystä hiilitulleista. Samalla on selvitettävä hiilitullien vaikutus mm. työllisyyteen sekä niiden konkreettinen toteutustapa (suojeltavat tuotteet, hiilisisällön määrittely, yhdistäminen päästökauppaan tai kansallisiin hiiliveroihin).

Tutkimus- ja innovaatiotuet

STTK:n mielestä tutkimus- ja innovaatiotukien kohdentaminen Suomessa ja EU:n tasolla on tarkoituksenmukaista kohdentaa hiilineutraalia yhteiskuntakehitystä edistäviin ja kiertotalouden uusiin innovaatioihin ja hankkeisiin (esim. klusterit, työelämän uudistaminen). Kestäviksi rahoituskohteiksi on luettava kaikki vähäpäästöiset energiamuodot ja päästövähennyskeinot. Materiaalien elinkaaritutkimus kytketään vahvasti kiertotalouden innovaatioihin ja käytännön sovelluksiin.

Tutkimuksessa kannattaisi suosia hankkeiden poikkitieteellisyttä ja poikkihallinnollisuutta, jotta hankkeiden kautta syntyneet innovaatiot aidosti jalkautuisivat uusiksi käytännöiksi työelämään, esimerkiksi työelämän aito uudistaminen.

STTK kannattaa EU komission pyrkimystä vihreään rahoitukseen ja ympäristösijoittamiseen, jossa ensisijaisena ovat yksityisten sijoittajien vahva panostus vihreisiin investointeihin. Julkisen sektorin on panostettava päästövähennyksiä tukeviin infratraktuurihankkeisiin, kuten esim. raideliikenteeseen.

Osaaminen ja koulutus

On tärkeää rakentaa vahvempi yhteys toisen asteen ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulutuksen välille. Työelämän kysyntään vastaaminen edellyttää mahdollisuuksia nostaa osaamistasoa

Leila Kurki

30.3.2020

työuran aikana. Työntekijöiden mahdollisuuksia kouluttautua on parannettava, jotta uusiutuviin osaamistarpeisiin voidaan vastata.

Nuorisotakuu

Työelämän osaamisvaatimusten kasvaessa tulee entistä tärkeämmäksi varmistaa, että kaikki suorittavat vähintään toisen asteen tutkinnon. Työelämän osaamisvaatimusten muuttuessa on entistä tärkeämpää vahvistaa jatkuvan oppimisen taitoja. Työn muutoksessa korostuu erityisesti perustaitojen ja yleisten työelämätaitojen merkitys. Osana nuorisotakuun toteutusta on tärkeää panostaa elinikäistä oppimista tukevien ohjauspalveluiden saatavuuteen ja saavutettavuuteen.

Sektoripolitiikat

On tärkeää, että ilmastonmuutokseen sopeutuminen otetaan kattavasti osaksi eri sektoripolitiikkoja ja siirtymään valmistellaan hyvä EU:n sopeutumisstrategia. STTK kannattaa teollisuuden kannustamista puhtaaseen kiertotalouteen. Tärkeää on lisätä politiikan johdonmukaisuutta teollisuus- ja kauppapolitiikan, ilmasto- ja ympäristöpolitiikan sekä innovaatio- ja tutkimustoiminnan ja digitalisaation välillä. Tällä hetkellä nämä kaikki kulkevat liikaa omia polkujaan komission rattaissa.

Kiertotalous

STTK:n mielestä kiertotalousajattelu on otettava osaksi julkista talouspoliittista suunnittelua ja strategisia toimenpiteitä. Kuntien hiilineutraaleja kiertotaloustoimia (mm. julkiset hankinnat) tulisi edistää. Tärkeää on lisätä kuluttajien tietoutta kiertotalouden mahdollisuuksista ja vaikutuksista koulutuksen ja uudenlaisen, helposti löydettävän informaation avulla.

Rakentaminen

Rakentaminen on ympäristön kannalta kestävää, kun rakennus tuottaa mahdollisimman vähän hiilidioksidipäästöjä elinkaarensa aikana. Jo suunnitteluvaiheessa on kyettävä laskemaan suunnitelman hiilijalanjälki mukaan luettuna materiaalit.

Rakentamisessa pitää edistää puurakentamista ja korjausrakentamista, suosia vähähiilisiä ja pitkäikäisiä materiaaleja ja edistää materiaalikierrätystä. Rakennetun ympäristön kiertotalous edellyttää myös kaikkien materiaalien kiertotaloutta. Yhden käyttötarkoituksen sijaan rakennusten tulee lähtökohtaisesti olla mukautuvia ja monikäyttöisiä.

Leila Kurki

30.3.2020

Kaupunkien rakentamissuunnitelmiin pitää sisällyttää aina viherrakentaminen sen ilmastomuutosta hillitsevän (nielut) ja lämpösaarekkeiden vaikutusta pienentävän vaikutuksen vuoksi.

Kestävä liikkuminen

STTK kannattaa sitä, että kestävien liikkumistapojen osuutta nostetaan, autokantaa uudistetaan ja muutosta vauhditetaan mm. vero-ohjauksella. Raidekapasiteetti pitää saada kohdilleen ihmisten ja materiaalien sujuvaa ja päästötöntä liikkumista varten. On tärkeää, että lainsäädännön ja liikennejärjestelmien muutokset kohti hiilineutraalisuutta toteutetaan sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla siten, että mahdolliset tulonjakomenetykset kompensoidaan kansalaisille.

Liikenne- ja yhdyskuntarakentaminen on suunniteltava ilmasto- ja ympäristöystävälliseksi, ja siten että alueet edistävät kestävien liikkumistapojen yleistymistä, esimerkiksi eri-ikäisille, erilaisissa elämäntilanteissa oleville ja eri kuntotason omaaville ihmisille kävely- ja pyörätieverkostoin. Erityisesti kaupunkialueilla yhdyskuntarakenteen asuntoineen ja teineen tulisi olla riittävän eheä, jolloin työmatkat ovat lyhyitä ja liikenteen päästöjä voidaan näin vähentää.

Metsäsektori

Metsien pinta-alan säilyttäminen ja sen kasvattaminen on otettava huomioon maankäytön suunnittelussa. Maan- ja metsienkäytössä on varmistettava hiilivarastojen ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen. Metsien käytön monipuolistaminen ja uudet metsiä hyödyntävät tuotteet ja innovaatiot metsien käytössä ovat tärkeitä. STTK kannattaa koko metsäsektorin arvoketjujen rakentamista metsien kestävästä hoidosta aina tuotteisiin ja niiden markkinointiin asti. Ruuantuotannossa on mahdollisuus pienentää hiilijalanjälkeä investoinnein energiatehokkuuteen ja kiertotalouteen.

Sosiaali- ja terveysala

Ilmastokriisin vaikutukset kansalaisten terveyteen ja hyvinvointiin näkyvät jo koko Euroopassa (mm. kuumuus, myrskyt, tulvat). STTK:n mielestä olennaista uusissa sääolosuhteissa on sosiaali- ja terveydenhuollon toimivuus, laadun ja tason priorisointi, sekä riittävä tieto erilaisista riskeistä (kuumarasitus, vektorivälitteiset sairaudet, siitepölyt ja allergia, mielenterveys). Lisäksi olisi ennakoitava sitä, miten väestön herkkyys uuden ilmaston äärioloihin muuttuu (esimerkiksi ikääntyminen, sääherkät

Leila Kurki

30.3.2020

krooniset sairaudet, kaupungistumiseen kytkeytyvä lämpösaarekkeet). Uusien tilanteiden hallinnassa avainasemassa on työntekijöiden riittävä ja kattava osaaminen.

EU:n komission tiedonanto Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto

On tärkeää, että Vihreän kehityksen ohjelmassa korostetaan oikeudenmukaisen siirtymän turvaamista ja osaamisen, tietojen ja taitojen roolia siinä. Ilmastopoliittisilla toimilla edistetään uusien työpaikkojen ja elinkeinojen syntymistä ja vanhojen uudistamista.

STTK korostaa sitä, että ohjelman toimien on tuettava useiden eri alojen työntekijöiden siirtymää uudenaikaiseen tuotantoon ja palveluihin kattavan muutosturvan keinoin. Tämä sisältää erityisesti erilaisia osaamispaketteja osana työtä, henkilöstökoulutusta sekä muodollista koulutusta. Tässä on otettava huomioon työntekijöiden terveys ja turvallisuus, sekä tulojakoon liittyvät asiat.

Komission oikeudenmukaisen siirtymän rahaston (Just Transition Fund) on suunniteltu tekemään kaikki rahoitusvälineet mukaan lukien 100 miljardia euroa investointeja vuosille 2021-2027, eli noin 14 miljardia euroa vuosittain. Kaiken tämän rahoituksen saamisessa oikeudenmukaisen siirtymän rahoittamiseen on epävarmaa.

Rahoituksen on suunniteltu tulevan EU:n budjetista (talousarviot), yhteisrahoituksesta jäsenmaiden kanssa (julkinen rahoitus) sekä InvestEU hankkeesta (yksityinen rahoitus) ja Euroopan Investointipankilta (EIB) lainajärjestelyllä. Jäsenmaiden on sisällytettävä JTF rahaston suunniteltu kansallinen osuus ensi vuoden talousarvioihinsa.

Rahastoista, erityisesti Aluekehitysrahasto ja Sosiaalirahasto, on tarkoitus siirtää osa hankerahoista JTF rahastoon. STTK:n mielestä varojen siirron sijaan järkevämpää olisi suunnata muiden rahastojen hankkeita kokonaisuutena hiilineutraaliin yhteiskuntaan siirtymiseen ja investoida JTF rahastoon isompi osuus uutta rahaa.

Tosiasiassa JTF:n koko on täysin riittämätön niihin ongelmiin vastaamiseksi, joihin se on tarkoitettu. Esitetystä 7,5 mrd eurosta Suomen osuus on 165 miljoonaa euroa. Rahoitus olisi pääasiassa avustuksia tietyille alueille. Suomessa tämä koskisi vain hiili-intensiivisten alueiden teollisuuslaitosten kasvihuonepäästöjä

Leila Kurki

30.3.2020

(painokerroin 61%) ja työllisyyttä teollisuudessa (painokerroin 22%), sekä turpeen tuotantoa (painokerroin 17%). Mittakaavaltaan isommat siirtymätarpeet muilla aloilla ja alueilla jäisivät ulkopuolelle.

Noin 10 prosenttia Suomen co2- päästöistä on peräisin turpeen poltosta (Tilastokeskuksen luvut). Energiaturpeen tuotannossa siirtymällä on vaikutuksia alan työllisyyteen, joten oikeudenmukaisen siirtymän rahoitusta on perusteltua suunnata alalle. Kuitenkin energiaintensiivisessä teollisuudessa siirtymätoimien kohteena on huomattavasti suurempi joukko työntekijöitä, joten EU:n komission Suomen maaraportin suositus oikeudenmukaisen siirtymän rahoituksen kohdentamisesta ensisijaisesti vain turvesektorille ei ole perusteltua. STTK ei kannata komission esitystä rahojen kohdentamista pelkästään Pohjois- ja Itä-Suomeen. Suomen kaikilta neljältä NUTS 2alueelta pitäisi voida hakea rahoitusta, jos kriteerit täyttyvät.

Erityisesti oikeudenmukaisen siirtymän rahaston tulisi kohderyhmän keskittyä työntekijöihin. Oikeudenmukaisen siirtymän mekanismin kaksi muuta, selkeästi suurempaa kokonaisuutta, InvestEU ja EIP-ryhmän rahaston käyttö, edistävät puolestaan yksityisten ja julkisten toimijoiden kestäviä investointeja.

Alueelliset oikeudenmukaiset siirtymät on komission esityksen mukaan tarkoitus tehdä jäsenvaltion määrittelemänä. On positiivista, että komissio esittää ja Suomi kannattaa oikeudenmukaisen siirtymän rahaston toimeenpanoa jäsenvaltioissa artiklan 6 mukaisesti eli kumppaneiden kanssa yhteistyössä toteutettavaksi. Olisi tärkeää, että EU määrittäisi kumppanuuselimen osapuolet siten, että työntekijät / työmarkkinaosapuolet kirjataan sääntöihin.

Kansallisen Ilmastorahaston rooli oikeudenmukaisen siirtymän hankerahoituksessa

Jäsenmaiden sosiaalinen ja taloudellinen tilanne saattaa heikentyä lähivuosina, mikäli oikeudenmukaisen siirtymän toimenpiteet siirtyvät kaukaiseen tulevaisuuteen esim. byrokratiasyiden tai rahaston monimutkaisuuden vuoksi, tai mikäli toimilla on heikko tai erittäin rajattu vaikuttavuus työntekijöiden tulevaisuuteen, ja investoinnit hankkeisiin ovat liian vaatimattomia.

Leila Kurki

30.3.2020

Nyt suunniteltu JTF rahasto ei ole riittävän joustava tai riittävän suuri, jotta jäsenmaissa voitaisiin hoitaa nopeasti työmarkkinoiden isot siirtymät. Siksi on välttämätöntä perustaa vahva kansallisen rahoituksen organisaatio vauhdittamaan oikeudenmukaista siirtymää, jollainen suunniteltu Ilmastorahasto (Vake) voisi olla. Tällöin asetetut päästötavoitteet vuodelle 2050 on mahdollista toteuttaa.

EU komission tiedonanto Vihreän siirtymän rahoitus: Kestävä Eurooppa investointiohjelma

Kestävä Eurooppa -investointiohjelma näyttää yleisellä tasolla hyvältä, mutta se sisältää useita erilaisia palasia, joiden toivuus on vielä hakusessa. Odotuksia yksityisten investointien houkutteluun ja vivuttamiseen on ladattu esitykseen paljon. Varsinaista julkista rahaa on tarkoitus laittaa yllättävän vähän siihen nähden, että puhutaan 100 miljardin euron ja biljoonan euron tavoitesummista. STTK katsoo, että ilmasto- ja ympäristötavoitteiden saavuttaminen ei voi pohjautua vain yksityiseen rahaan vaan edellyttää myös merkittäviä julkisia panostuksia.

EU komission tiedonanto Vahva sosiaalinen Eurooppa oikeudenmukaisten siirtymien toteuttamiseksi

STTK pitää komission sosiaalisen kehityksen ohjelmaa kunnianhimoisena ja arvostaa sitä, että komission talouspoliittinen lähtökohta on kestävässä kehityksessä ja ambitiona on tuoda sosiaalinen näkökulma markkinanäkökulman rinnalle. STTK:n mielestä on tärkeää, että sosiaalista ulottuvuutta ja oikeudenmukaista siirtymää kehitetään osana vihreän kehityksen ohjelmaa eikä erillisenä asiana.

Komission vähimmäispalkka-aloite

STTK pitää ehdottoman tärkeänä, että Suomi säilyttää kansallisen päätösvallan siitä, miten vähimmäispalkat taataan ja että Suomen työ- ja virkaehtosopimusjärjestelmä ja sen yleissitovuus turvataan.

STTK haluaa tukea palkkakehitystä Euroopassa ja kannattaa vähimmäispalkkojen nostamista matalan palkkatason maissa. Komission vähimmäispalkka-aloitteen tulisi vahvistaa edellytyksiä työehtosopimiselle laajemmin Euroopan unionin jäsenmaissa.

Leila Kurki

30.3.2020

Sukupuolten tasa-arvostrategia ja palkka-avoimuus

STTK:n mielestä palkka-avoimuuden lisääminen EU-lainsäädännöllä on tehokas keino edistää samapalkkaisuutta. Sukupuolten välinen tasa-arvo, ja sen osana palkkatasa-arvo, ovat perus- ja ihmisoikeuskysymyksiä. Se on myös keskeinen osa koko työelämän uudistamista ja työelämän laadun kehittämistä.

EU-lainsäädäntö ja Suomen kansallinen lainsäädäntö velvoittavat samapalkkaisuusperiaatteen toteuttamiseen.

Henkilötietosuojakysymykset eivät estä palkka-avoimuuden edistämistä. EU:n yleisessä tietosuoja-asetuksessa on tyhjentävä luettelo arkaluontoisista tiedoista, eikä siinä mainita palkkaa. Lisäksi tietosuoja-asetuksen johdannossa on todettu, ettei henkilötietojen suoja ole absoluuttinen, vaan sitä on tarkasteltava suhteessa sen tehtävään yhteiskunnassa.

Työttömyysturva

Mikäli työttömyysturvan jälleenvakuuttamisen järjestelmä luodaan, on varmistettava, ettei järjestelmä puutu kansallisessa toimivallassa oleviin työttömyysturvan rakenteisiin ja etuuksiin.

STTK ry

Lisätietoja

Leila Kurki
Asiantuntija, työelämä ja innovaatiopolitiikka
leila.kurki@sttk.fi